A norci sestoupili s pokřikem a ve jménu Iblise.

Ale pán poodešel na úskalí a vrhl se odtud do moře a utonul dříve, než se objevili s kořistí. Vynesli pak norci perlu veliké ceny, větší než všecko, co snad měl kdy el Hasan majetkem, a podali ji Bališadovi, který přihlížel také lovu a viděl zkrvavený závoj Fatimin i sebevraždu el Hasanovu.

Bališad vzal vylovenou perlu a rozdrtil ji na prášek a vmetl jej v moře. A když norci žasli a spílali mu pošetilců, kynul rukou a kázal jim sestoupit tentokrát opravdu naposledy a ve jménu Boha jediného, vznešeného, přemocného, stvořitele lidí a džinů při písmě na prstenu Šalomounově, syna Davidova, a s jeho požehnáním.

I sestoupili norci naposledy a brzy vynesli perlu mnohem větší ceny, než byla perla roztřená nedávno Bališadem.

A když vzal Bališad do rukou perlu nevídané velkosti a krásy, zvítězil v něm jakoby divem mudřec a básník nad zmučeným člověkem a Bališad, duse slzy, díky činil Bohu velikým hlasem.

„Sláva Bohu, jedinému a věčnému, díky mu za smrt, kterou dal jako účinný lék těm, jimž selhaly léky ostatní.

Díky od věků do věků jedinému a beze změny, který nemá ani podoby, ani barvy, ani tvaru, ale jímž žijí všecky podoby, barvy, tvary, city, zmatky i bědy; který nemá mezí, ale sám položil meze světu i člověku, zvířeti i rostlině.

Díky i za slovo i za zpěv, který se nese nad žalem lidským a taneční lehkostí přemáhá jeho tíhu jako tato perla překonává všecku hnilobu a prázdnotu svého okolí, krása nevědoucí o bolesti, jež ji zrodila, požehnaný sirotek, nic nevědoucí o muce a smrti svých rodičů."

I donesli perlu tu kalifu Rašidovi a nazvali ji žetima, což se čte sirotek a vykládá buď na vzácnost její, že není jí podobné, nebo, jak jsme učinili my zde, na to, že její otec i její matka, jimž děkuje za to, že byla vylovena, zahynuli tak podivně.

1911

Psáno tužkou na starém papíře

Umění a mistr

Sním sen, podobenství své čisté umělecké touhy.

... Jest stařeček, sešlý, směšný, pošílený stařeček, který se zachránil z nějakého velikého společenského převratu, řekni, revoluce; žalný trosečník; podivín, k posměchu všem lidem dneška. Děti plazí po něm na ulici jazyky a dospělí ohlížejí se po něm s pošklebkem nebo ukazují si na něj prstem.

A tento stařeček je poslední představitel nějakého vymřelého umění, třebas italského *bel canto* — ale tento příklad není zcela čistý a nesmí se brát doslova: *bel cantu* lidé, alespoň několik starých lidí ještě dnes trochu rozumí a snad jsou i zpěváci, kteří jej ještě pěstují, byť v úpadkové formě. Řekni tedy spíše starého italského baletu, jak o něm psal Stendhal: takový Viganò nebo spíše poslední jeho učeň a žák.

Tedy: poslední představitel umění zcela starého, stylisovaného, konvenčního. Dnes jest konvence, do níž bylo vsazeno, rozbita, a umění leží před tebou na zemi jako vypadlá inkrustace nebo vypadlý drahý kámen. Nikdo nezná již toho, več bylo vsazeno, k čemu sloužilo, odkud se na ně musíš dívat, aby mělo smysl a dalo rozum. Nikdo by mu dnes již nerozuměl, i kdyby se mohlo ještě dnes provozovat; ale nemůže se provozovat: není prostě lidí, kteří je znají. Jest jen můj stařeček a ten mne jemu učí.

Jest mrzutý, rozmarný, roztrpčený útisky osudu a sprostotou lidí, pološílený a pomatený. A Bůh ví, není to příjemný učitel. Opovrhuje dnešní dobou, opovrhuje i mnou. Mizerná trpasličí chasa, říká, vyrostla dnes a urvala moc; sprosťácká luza, která si musí porazit celý

strom, aby si utrhla jeho plod a snědla jej; plebejci, těžkopádná sběř dřevěnkářská, která v dražbě po šlechtici-bankrotáři skoupila předměty, jichž nedovede užívat; spásá květiny, k nimž se má jen vonět, chce ohmatávat, nač se můžeš jen dívat.

A bydlí můj stařeček v opuštěné staré čtvrti, přístupné v zimě ledovým větrům a z jara vůni z uzavřených, ukrytých zahrad, v stínu starého chrámu nebo v přístavbě opuštěného paláce; a dům jeho jest uzamčen i ve dne. Zvonec jest v domě, starý chraptivý zvonec s velkým černým srdcem . . . slyším jeho žalný hlas, jak volá půl poplašně, půl kvílivě . . . slyším skřipot rezivého drátu vlečeného po dlouhé zatuchlé chodbě, když za něj táhnu.

A chodím k němu přes dvůr dlážděný běloučkými oválnými kameny, hladšími než oblásky říční a potoční, tak byly opláchnuty bezpočetnými dešti a lijáky; a bledé hroty churavých traviček pučí mezi nimi, nevyvolány sluncem a zrazeny dříve, než se zazelenaly.

Překrásný jest pohled z tohoto dvora v létě do vykrojeného čtverce modrého nebe. Nebe se zdá odtud hlubší než odjinud, chvílemi až jako by hloubkou černalo; a ticho jest tu takové, že se ti zdá chvílemi, jako bys slyšel slabounký sykot rozstřiklých hedvábných obláčků, smýkaných a trhaných tahem větrným.

Vstupuji do zatuchlého zanedbaného pokojíku svého stařečka; voní tu starosvětskou vůní a květiny, které zalévá můj učitel na svém okně, pěstují se dnes již jen na hřbitovech.

Začínám své cvičení a slyším již sípavý hlas stařečkův, jak chybuji; slyším jeho posměšný hvizd: *un'altra volta, corpo di bacco*. A jeho suché vrásčité pěsti svírají se a zdvíhají se; napřahuje rámě, jako by mne chtěl udeřit.

Ale já klesám k jeho nohám, objímám jeho kolena a šeptám: Mistře! Mistře! Jediný pravý mistře! Udeř! Bij! Ty smíš, ty jediný máš právo. Tys kněz, jediný kněz jediné pravé Církve, protože *není* již věřících a *není* již kacířů.

A cítím: *to zde* bylo by pravé umění, umění bez naděje nejen na úspěch, ale i na slávu — umění, jehož zákony nesl by v sobě nevrlý, pološílený člověk: zákony, které se smísily do nerozeznání s rozmarem.

Jehož trestající a zhrdající kritika padala by z očí, které zřely kdysi krásný svět před potopou — svět, jejž milovali a navštěvovali ještě bozi a s jehož dcerami souložili ještě andělé.

Neboť tyto oči jediné mají právo líti jed a žluč po té spoustě vychladlého kamení, jemuž se dnes říká život.

1909

Z roku pokoření

Žil jsem v cizím moderním velkoměstě nad velkou kalnou řekou. Žil jsem v něm uvězněn a pokořen, žil jsem v ohromné jeho skladbě jako jedna z nejmenších a nejspodnějších rozšlápnutých molekul. A chodíval jsem těsně při zdech, pod okapy, skrčený a pohrbený, v ošuntělých splihlých šatech, v beztvarém houbovitém klobouce. A nějaká ohromná tíha ležela na mých zhroucených plecích; dlouho jsem nevěděl odkud ten tlak, až jednoho dne jsem pochopil, že se to dvacet poschodí ohromné společenské stavby vrší nade mnou. Řekněte, jak jsem neměl chodit zhroucený?

Bydlil jsem v ohromném starém kasárním domě, rozděleném pouze na nejmenší byty pro chudinu: tak vytěžil majetník z domu nejvíc. Tento dům byl jakoby zmenšený obraz velkoměsta. Již proto, že v létě žehla tato příšera dusným prašným vedrem a v zimě jí profukoval jako nějakými ohromnými varhanami a skučel v ní vítr a mráz: většina oken i dveří přiléhala špatně. V létě sedaly kopy poodrostlých dětí před prahy na chodbách nebo na točitých schodech, a nebylo možno nepředstavit si při tom hmyz, který se slezl; bylo příliš patrno, že je nakupily na sebe první pohlavní pudy tak smutné u těchto zanedbaných, špatně živených a předčasně zralých tvorů. V zimě valívaly se otevřenými dveřmi bílé chumle páry z vyvářeného prádla. Ale i v zimě i v létě čpěl celý dům jakýmsi ustydlým, připáleným omastkem, zápachem mně nejodpornějším. Tento pach, který prostoupil a vpil se i do mých šatů, jak se mně zdálo, mučil mne nejvíc: on pozvedal můj poloprázdný žaludek neustupující ošklivostí.